

KOSZOVÓ ÉS AUTONÓMIÁJA JUGOSZLÁVIÁBAN*

GÁL JÓZSEF

1. Koszovó 1943 előtt

1.1. Az albán autonómia a 19. századig Koszovóban

A koszovói szerb-albán viszony alapproblémája az, hogy a közös élet lehető modelljei közül a dominancia az, ami hagyományosan megrögzült. Az összes hatalom, amely Koszovó területén létezett, felváltva helyezte kisebb-nagyobb mértékben alárendelt vagy felülrendelt helyzetbe az egyik és a másik félt. Így a török és az osztrák hatalom ideje alatt – különböző politikai érdekektől vezérelve – az albánok voltak privilegizálva, a szerbek pedig diszkriminálva. Koszovó szuverenitásának visszanyerésekor (az I. Balkáni háború után) pedig a szerb hatalom torolta meg az albán nép szolgásgát a hódító nagyhatalmak felé. Minden hatalomváltás tehát magában foglalta az egyik etnikai csoport dominanciájának megváltoztatását, mely a revansizmus kialakulásához vezetett és minden egyes alkalommal erősítette is azt. Ezért a szerbek és az albánok egymás közötti viszonya hagyományosan is negatív sztereotípiákról tanúskodik. A „koszovói probléma” az azonos területen élő, egymással rivalizáló két etnikai csoport – azaz ezek politikai elitje – uralkodó pozíciójáért folytatott harca. Mert mindaddig, amíg a koszovói probléma területi problémaként szerepel, a sikerre vezető párbeszédből és az etnikumok közötti viszonyok normalizációjából, belátható időn belül, nem lesz semmi.

1.2. Az albán nép és az albán kisebbség az I. világháborúig

Az albánok, nagyjából megfelelően saját mitológiájuknak, a Balkán-félsziget egyik „őslakos” etnikumának, az illíreknek a leszármazottai. Vallásuk szerint 70 százalékuk szunnita muzulmán – ideértve a koszovóiakat is, 20 százalékuk ortodox keresztény, 10 százalékuk pedig katolikus. Etnikailag két csoportra oszthatók: – északon a ghegek, délen pedig a toszkok élnek, akik szokásaikban és dialektusukban is igen különböznek. A 20. század elejéig nem tudtak saját álla-

* Konzulens: Gerencsér Balázs, PhD, egyetemi docens, Közigazgatási Jogi Tanszék.

mot alapítani, általában valamelyik harcoló fél mögé sorakoztak fel (sokszor az azonos vallású törökök mögé).

Első nacionalista mozgalomuk a 19. században még az Oszmán Birodalom alatt alakult éppen Koszovó területén, Prizrenben. A „Prizreni Liga” 1878-as megalakulását az albánok saját nemzeti öntudatuk újjászületésének színtereként tartják számon. Célja a négy albánlakta vilajet: a skodrai, a koszovói, a manastíri és a janinai (akkor még átlagosan csak a teljes lakosság 45%-át tették ki) egyesítése és ennek az Oszmán Birodalom belüli autonómiájának az elérése volt.

A szövetségesek (Szerbia, Montenegró, Görögország) 1912-ben vereséget mértek Törökországra, ezzel véget ért Európában a több, mint 500 éves török uralom. Megszállták az albán területeket, ezért a felkelés vezetői végső kétségbeesésükben 1912. november 28-án Vlorában kikiáltották a függetlenséget és nagyhatalmi segítséget kértek. Végül az Osztrák-Magyar Monarchia és Olaszország segítségével megalakulhatott 1913-ban az albán fejedelemség, de határait csak 1921-ben rögzítették. Ezek ugyan fennmaradtak az I. világháború után is, de a mai Koszovó területe ugyanúgy a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz tartozott.

Ez az időszak alapozta meg a szerb-albán konfliktust. Ehhez a feszültséghez hozzájárult a nyelvi-etnikai és a vallási különbözőségek mellett az is, hogy az albánok Koszovóban beilleszkedtek az oszmán uralmi rendbe és így a társadalmi struktúra más-más szintjein álltak. Szilágyi Imre szinte tökéletesen leírja a két nép közötti viszályok eredetét: „A szerbek kiindulópontja, hogy a mai Koszovó területén ringott a szerbség bölcsője, s már csak ezért is mindenképpen Szerbiához kell tartoznia, téves érvelésen alapul. A szerb állam bölcsőjéül szolgáló Ras vára (amely a mai szerbek elődeinek régebbi magyar elnevezését – rácok – adta) kívül esett Koszovó területén. A 19. századi nemzeti mozgalom dolgozta ki a rigómezei csatáról szóló mítoszt is, amely 1878-tól egészen a mai napig mozgósító ideológiaként szolgál.”¹

1.3. A SZHSZ Királyság a Jugoszláv Királyság és a II. világháború

A térségben az I. világháború után nagyfokú regionális különbségek voltak. Bizonyítja ezt az is, hogy míg például Vajdaságban és Szlovéniában 6 és 8 ezrelékes, addig Koszovó és Metóhiában és Bosznia-Hercegovinában – többségében muzulmán vallású lakosú területeken – 21 és 23 ezrelék volt éves szinten a népességnövekedés 1921 és 1939 között.

Belgrád kétféle módszerrel igyekezett elérni, hogy Koszovó és Metóhia újra visszakapja szerb etnikai jellegét. Az albánok létezését eltagadták, földjeiket betelepítették (főleg szerbekkel), ehhez 1931-ben megfogalmaztak egy kolonizációs törvényt, melynek értelmében 50-60 ezer szerb települt a térségbe, de ezután

¹ SZILÁGYI Imre: Koszovó Státuszának kérdése. Magyar Külügyi Intézet, 2008. január.

is csak minden harmadik lakos maradt szerb nemzetiségű. 1938-ban szerződést kötöttek Ankarával a koszovói és macedóniai muzulmánok (albánok) kitelepítéséről. A terv pénz hiányában nem valósult meg, de 1912 és 1941 között több tízezer muzulmán hagyta el a térséget önként vagy üldözve. A következő telepítés az olasz uralom alatt létrejött, vagyis a II. világháború során annektált nagy-albán állam idejére tehető, amikor nagyjából hetvenezer albán telepedett le Koszovóban.

A népszámlálásokról fontos tudni, hogy eleinte a vallási hovatartozás, majd később a nemzeti hovatartozás alapján írták össze az embereket. Különböző népszámlálások alkalmával különböző kategóriákat alkalmaztak és különféle szempontok alapján történt a lakosság összeírása. Például a „muzulmán nemzetiséget” (akiket sokszor boszniai muzulmán vallású szerbeknek tituláltak) csak 1971-től tüntették fel külön, és például 1961-ben vezették be a „jugoszláv” nemzetiséget is. Pontos adatok nem állnak rendelkezésre, csak a talán több könyvben is igen hasonló becslő adatok tekinthetők mérvadónak.

2. Koszovó autonómiája

2.1. A Tito-i Jugoszláviában

A II. világháború közvetlen vége előtt, a partizán-felszabadítás alatt rengeteg kisebbséget gyilkoltak le a mai Szerbia területén, elsőként főleg magyar ajkúakat Vajdaságban. Ugyanis a „kollektív bűnösség” elvével vezérelve tizedelték az embereket, ezzel elérve a kisebbség számának drasztikus csökkenését. Nagyjából ugyanez történt Koszovó és Metóhia területén is. A dolgok a békeszerződések aláírásával és az új jugoszláv alkotmány elfogadása után rendeződtek csak, amikor is egyes feltételezések szerint – kimondatlanul – a titói bürokrácia széles kulturális, oktatási és kisebbségi jogokat adott a vajdasági és a koszovói kisebbségeknek a bűnökről való hallgatásért cserébe.

Koszovó és Metóhia volt az ország egyetlen, többségében nem délszlávok lakta területe. Az államalakulatba a koszovói albánok illeszkedtek a legnehezebben, ráadásul földrajzilag is a legkevésbé integrált, legjobban elkülönült része volt Jugoszláviának.

Közvetlenül a világháború után az 1940-es évek végén az albánokat Tiránából, Albánia fővárosából buzdították Tito és „fasiszta bandái” elleni fegyveres felkelésre, remélve ezzel, hogy az oroszoktól 1948-ban végleg eltávolodott, ugyanígy az erősen kommunista vezetésű Albániával sem jó szomszédi viszonyban lévő Josip Broz Tito-t sikerül meggyengíteni és egyesíteni az albánok lakta területeket. A világháború után Koszovó és Metóhia iparának 70 százalékát lerombolták, egyetlen aszfaltozott út nem volt, ezért Koszovót (és mellette Macedóniát is), mint az ország két legelmaradottabb régióját az egész ország tá-

mogatta. Létrehoztak egy alapot, ahova legtöbbet a szlovének és a vajdaságiak fizettek. Ezzel akarták kiegyenlíteni Jugoszlávián belül a nagy gazdasági különbségeket. Ha ez sikerült is, a szellemi és az oktatási fejlődésre még várni kellett. 157 iskolát nyitottak meg 1950-ig, és koncentráltak a felnőttoktatásra, főként a nők integrációjára. Az albánoknak az a kis hányada is, aki írni tudott, a szerb cirill ábécét használta.

1950-ben állami ösztöndíj mellett 20 albán nemzetiségű egyetemista a Belgrádi Egyetemen tanult, 41 pedig a pedagógusnak szegődött. Saját színházakat, művelődési egyesületeket alapítottak, 1950-re 258 ilyen volt, 3150 taggal. Ezzel ellentétben a jugoszláv hatóságok sok évig tartóztatták le azokat az embereket, akikről feltételezték, hogy szeparatista gondolkodásukkal veszélyeztetik az elért békét. Ezek száma Titó regnálása alatt több ezerre tehető.

Az 1953-as alkotmánnyal szeparálták az albán kisebbséget. A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságot (JSZNK) alkotó államok között Szerbiának volt két önálló közigazgatási területe. Ugyanebben az évben Tito és a török külügyminiszter megújították az 1938-as kitelepítési egyezményt. Az ellenállás 1956. május 1-én kezdődött, amikor négy albán fiatal kitűzte az albán nemzeti zászlót Đakovica városában. Ez volt az első ilyen eset 1944. december 1-e óta, és azt eredményezte, hogy szerte az országban az éjszakai vonatokra, az iskolák tantermeibe és több közintézményre is kirakták illegálisan a lobogót. Ezt a vezetést nem hagyta szó nélkül, sőt ki is használta arra a célra, hogy tovább tisztogassa Koszovó területét.

1957-ig 195 000 albán vándorolt ki Törökországba – ezzel párhuzamosan a szerb és montenegrói családokat az oda való betelepülésre ösztönözték –, de ez a hullám alábbhagyott az 1960-as évek közepéig. Igaz, az albánok saját iskolákat, sajtót és szabad nyelvhasználatot kaptak, az albán nyelv egyenrangú használatban volt Koszovó területén a szerb-horváttal. Ennek ellenére a koszovói kulcspozíciókban (rendőrség, biztonsági szervek, végrehajtó hatalom) szerb vagy montenegrói nemzetiségű vezetők ültek, ezzel megakadályozva az albán öntudat újraébredését, pedig ekkor már az albán nemzetiségűek abszolút többségben voltak.

A tartomány az 1960-as évektől kezdődően vált kezelhetetlen folyamatok forrásává megnövekedett emberszaporulatuk révén – az albánok lettek Jugoszlávia harmadik legnagyobb számú népessége. 1963-ban elfogadták az új jugoszláv alkotmányt, melyben a tagköztársaságok kezébe adták az autonómiák feletti rendelkezési jogot. Ez azt jelentette, hogy újak létesítése mellett a jelenlegieket is nyugodtan felszámolhatják. Vajdaság autonóm tartományi, Koszovó-Metóhia pedig csak autonóm körleti jogokat kapott. Bevezették a „nemzetiség” jelzőt az addig használt „nemzeti kisebbség” helyett. 1966-ban és 1968-ban is tüntetések zajlottak, követelték, hogy Koszovó váljon a föderáció hetedik tagállamává, így Jugoszláviát alkotó nemzetté emelkedhetett volna az albán nép is. Az akkori ve-

zetés ezt elutasította, tartva attól, hogy ez csak egy lépcsőfok azon cél felé, hogy Koszovó egyesüljön Albániával. Azonban ezeket a tiltásokat a másik oldalon ellensúlyozni kellett a „testvériség-egység” jelmonddal vezérelt országban, így igyekeztek megnövelni az albán autonómiát.

Jugoszlávia, Szerbia, Koszovó és Vajdaság
néhány statisztikai és berendezkedési összehasonlítása 1974-ig

	év	JSZNK	Szerbia	Koszovó	Vajdaság
forma	1943–1974	szövetségi népköztársaság	szocialista tagköztársaság	autonóm körlet	autonóm tartomány
legfőbb hatalmi szerv	1943–1974	Szövetségi Népgyűlés (a szövetségi parlament felsőháza)	Országos Népgyűlés (parlament)	Körleti Népbizottság (bizottság)	Tartományi Népgyűlés (parlament)
az autonómia szintjének kifejezői	1943–1974			nincs saját törv.hozás és legf. bíróság	saját törv.hozás és legf. bíróság
GDP 1 lakosra dinárban	1947 1974	1 874 7 617	1 851 7 219	915 2 466	2 158 9 446
átlagos növekedési évi index (a fejlődés tempója)	1947–1974	6,5%	6,3%	6,3%	6,3%
munkavállalók száma 1000 lakosra	1952–1974	103 213	87 198	99 234	48 94
ipari termelés évi növekedésének átlaga	1947–1974	9,5%	9,8%	10,1%	8,4%
lakosság számának növekedése (1000 fő)	1947 1974	15 679 21 155	6 460 8 692	716 1 366	1 650 1 970
lakosság átlagos évi növekedése	1947–1974	1,2%	1,2%	2,6%*	0,7%
mezőgazdaság átlagos évi növekedése	1947–1974	3,0%	3,4%	3,7%	3,2%
búza hektáronkénti átl.hozam	1947 1974	9,2 34,1	10,3 36,4	9,4 26,4	11,2 46,3
lakásépítés (1000 darab)	1953–1974	2 114	804	90	153

* az országban kimagaslóan a legnagyobb átlag

1968-ban az addig hivatalosan „Koszovó és Metóhia” néven ismert tartományt „Koszovó” névre változtatták. A „metóhia” görög származású szó és az egyház által uralt államot jelenti. Ez természetesen sértette az albánok érzéseit, mivel ezzel a Koszovó déli részén lévő ortodox szerb kolostorokra, a szerb válásra és elnyomásra emlékeztette őket. 1968 és 1970 között megalapították az önálló albán egyetemet, és túlsúlyba kerültek az albán ajkúak a vezetői pozíciókban is. Ezek mellett engedélyezték a koszovói zászló és himnusz használatát is.

Amíg az ország többi részében a mezőgazdaság és a művelt föld száma csökkent, Koszovó volt az egyetlen régió, ahol ez növekedett.

A sajtótermékek száma is növekszik, példányszámot és az új lapok számát is figyelembe véve. Az albánoknak 3-ról 15-re emelkedett a nyomtatott magazinok száma.

Kisebbségi sajtó példányszámai (1000 darab)

	újságok		magazinok		könyvek
év	1953	1974	1953	1974	1973
albán	528	7 289	290	1 492	1 214 (782 cím)
magyar	7 615	14 130	422	1 362	126 (181 cím)

1974-ig folytak a viták az erősen centralista hatalmat biztosító alkotmány módosításáról. Ebben az évben fogadták el Jugoszlávia új alkotmányát, miután az államalakulatot Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságnak (JSZSZK) nevezték el. Természetesen a kisebbségek és az autonóm jogok is változtak. Koszovó az új alkotmánynak köszönhetően a hat tagköztársasággal csaknem azonos jogokat kapott, melyeket később albán nyomásra tovább bővítettek, amíg szervei hatásköre teljesen megegyezett a tagköztársaságok hatáskörével. A szerb és az albán mellett a török is Koszovó hivatalos nyelve lett. A jugoszláv hatóság ezzel próbálta ellensúlyozni a koszovói albánok Albániához való kötődését és elérni politikai befolyásuk növekedésének ellensúlyozását, mivel a törökök és az albánok is muzulmán hitűek, könnyen történhet az albán nép kettészakadása. Reményeik nem váltak valóra.

Az egyensúlyra nagy szükség volt, holott nem volt mindig ennyire rossz a helyzet. A gazdasági fellendülésnek (főleg a háborút követő két-három évtizedben) és a kulturális autonómiának köszönhetően, az albánok jövőjüket Jugoszlávia keretein belül látták.

Ramadan Marmullaku (aki magát jugoszláviai albán írónak vallotta) a következőket írta az 1970-es évek közepén: „Az albánok Jugoszláviában magukra nem másodrendű állampolgárként tekintenek. A nacionalizmus és a szeparatizmus igaz még mindig jelen van köreinkben, de kisebb, mint valaha. Jugoszláviához való lojalitásuk saját nemzeti, politikai és kulturális egységének és Koszovó, valamint az ország gazdasága fejlődésének köszönhető. A külföldi megfigyelők, akik az albánokat Jugoszlávia gyenge pontjának tekintik, álláspontjukat

azokra az időszakokra alapozzák, amikor még a burzsoáziai Jugoszlávia börtön volt számukra. Akkor a szecesszióra való hajlam minden bizonnyal természetesnek bizonyult. Valójában egy mai multinacionális (multietnikai) szövetséges Jugoszláviában, ahol egyenlő jogokat élveznek kulturális, politikai és gazdasági téren, ők otthon érzik magukat és elkötelezettek hazájuk biztonsága és integritása megtartásában és szavatolásában. Az albánok, hasonlóan a többi jugoszláv néphez teljesen tisztában vannak azzal, hogy a konfliktusokból ki profitálhatna.”

Ez egy inkább propagandista, mint őszinte írásra vall, nagyon távol áll a valóságtól, de részleteiben fellelhetünk érdekes dolgokat is. Mindenhol a világon a pénzzel és a jól működő gazdasággal békét lehetett vásárolni, és jólétben az emberek kevésbé gondolkodnak el nacionalista kérdésekről. Ez bizonyítja az a szójárás is, miszerint „Tiranában tiszták az utcák, de csak azért mert az albán népnek nincs mit kidobnia” – ezzel utalva az ottani szegény életre. Nem kérdés továbbá a vallás sem, mivel a kommunizmusban gyakorlatilag nem létezik, így nincs mi alapján különbözőséget állítani. Másrészt az utolsó mondatával lehet, hogy előrevetítette és a nacionalistákra utalt, akik a koszovói konfliktust kihasználva csatatérre alakították Észak-Balkánt a kilencvenes években.

1974-ben újra zavargások és tüntetések történtek ki a Priština-i Egyetem előtt, ahol az albán fiatalok a macedóniai és a montenegrói albán lakta térségeket szóltatták fel Koszovóval való egyesülésre. Megalkották a „Koszovói Nemzeti Liberális Mozgalmat”. A tüntetéseket levertek, majd pár évvel később két titkosan működő ellenállási mozgalmat is felszámoltak. Jugoszlávia politikai irányváltásának mélyebb okait az 1981 óta állandósult koszovói probléma alapozta meg.

2.2. *A Milosevics-i Jugoszláviában*

A Milosevics-i időszakot félhivatalosan (Milosevics Jugoszlávia elnöke csak 1997-ben lett, addig Szerbia elnöke volt) a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (Kis-Jugoszlávia) megalakulásától, 1992-től kellene taglalni, de Milosevics már az 1980-as évektől aktívan részt vett a politikában, mint a Szerb Kommunista Párt vezetője és a nevéhez sok esemény köthető. Tehát e bekezdés az 1980-as évek közepétől taglalja a koszovói albánok helyzetét.

1980 decemberében tartották a Jugoszláv Kommunista Szövetség Központi Bizottságának XV. ülését, melyen többek között felszólalt a Koszovót képviselő Mahmut Bakali is, azt taglalva, hogy Koszovó egyre jobban marad le a többi állam fejlettségétől, csökken a Fejlesztési Alapból juttatott összeg, lassul a növekedés és az aránytalanság a többi állammal szemben növekszik. A határozatok között a következőt találjuk: „Különösen fontos kidolgozni Kosovo SZAT (Szocialista Autonóm Tartomány) leggyorsabb fejlesztésére irányuló intézkedések átfogó programját, tekintettel arra, hogy Kosovo SZAT kifejezetten lemarad a kialakított politika megvalósításában.” Egy felmérés szerint 1980-ban, Koszovó területén minden harmadik lakos volt írástudatlan. Ekkor már 2 műszaki

és 5 társadalomtudományi főiskola működik 34097 hallgatóval, azzal kapcsolatos adatot viszont nem közöltek, hogy ebből mekkora számot tesz ki az albán nemzetiségű.

Slobodan Milošević számára éppen Koszovó tematizálása tette lehetővé a nép bizalmának elnyerését és a politikai hatalom megragadását: 1981-ben minden eddiginél nagyobb tüntetésekre került sor. Már nem csak az albánok, hanem a szerbek is tüntettek. Azt állították, hogy az albánok bántalmazták és megverik őket. Egy ilyen tüntetés rendezési kísérlete közben mondta Milošević az azóta is elhíresült szavait arra válaszolva, hogy a szerbek panaszkodtak neki: az albánok megverik őket. A „Niko ne sme da vas bije!” (Senki sem üthet benneteket!) második leghíresebb mondata karrierje során, a „Volim i ja vas!” (Én is szeretlek titeket!) után. Az albánok által szervezett tüntetéseken nagyrészt a köztársasági státuszt követelték maguknak. Hiába volt az egyre nagyobb autonómia, a fejlődés, az integrációra való hajlam, az albánok már végképp saját országban gondolkodtak. Az elején még Jugoszláviát alkotó tagállamként – hiszen Albánia nagyon szegény volt, oda nem szerettek volna csatlakozni –, később pedig teljesen önálló államként.

1981 december elején megalakul a „Koszovói Demokratikus Liga”. Vezetője Ibrahim Rugova, megbecsült helyi vezető. Ebben az évben még úgy nyilatkozik, hogy ez egy kulturális és politikai tömörülés, majd később, 1990. februárjában adott interjúban a következőket fejt ki: „Az albán egy olyan nemzet, melynek létezését sokáig tagadták... Problémánk forrása az, hogy sokan vagyunk. Ha kevesebben lennénk, sokkal könnyebben elfogadnának bennünket... Ezért a jelenlegi belgrádi hatalom a következő logikát követi: Először legyilkoljuk őket, majd leülünk és tárgyalunk azokkal, akik még megmaradtak.” Rugova pártjának létszáma 4 hét alatt 100 ezres nagyságrendűre duzzadt, négyszer több tagja volt, mint a szerb irányítású Koszovói Kommunista Szövetségnek. A tüntetések leverése után, 1990-ig csaknem 7 ezer albánt tartottak fogva a szerb hatóságok.

1988. január 12-én kizárták a JKSZ-ből Fadil Hodzsa albán nemzetiségű veterán politikus. Őt tették felelőssé azért, hogy 1961 óta „albánosítási politikát” folytat és ez alatt az idő alatt növekedtek az albán sovíniszta és szeparatista ellenforradalmi cselekmények. Ugyanakkor novemberben a Koszovói Kommunista Szövetség ülése idején több tízezer albán vonult az utcára, azt skandálva: „Nem adjuk Azem Vllasit”, éltették Tito-t és az 1974-es alkotmányt. Közben párhuzamosan zajlottak a koszovói szerbekkel való szimpatizáns tüntetések Belgrádban. Ebből az időszakból valók azok a felkiáltások is, mint többek között: „Ne damo Kosovo!” (Nem adjuk Koszovót!) és „Kosovo je Srbija!” (Koszovó Szerbia!). Ezeket propagandájában még a mai napig használják a sajtó és a szerb gondolkodók egy része.

Koszovó autonómiája 1989-től szűnt meg, ekkor vezették be újra hivatalosan a Koszovó és Metóhia elnevezést. Milošević, több párttársat maga mellé ál-

lítva módosította Szerbia alkotmányát, mely értelmében megszüntette Vajdaság és Kosзовó autonóm jogait, elvette tőlük az önálló bíróságokat, a tartományi kormányt és hasonló, a végrehajtó hatalomban is szabad kezét adó intézményeket. Ezzel azt remélték, hogy számukra kedvező módon tudják majd irányítani a kosзовói társadalmat.

1990. július 2-án köztársasággá, majd 1991. szeptember 22-én függetlenné kiáltották Kosзовót, de Albánián kívül senki, az Európai Közösség sem ismerte el, mivel saját határozatot hozott abban a kérdésben, hogy az önállósulni kívánó kelet-európai és a szovjetúniói országok miként tehetik ezt és itt az albán-kérdésnek nem volt tere. Ez Miloševićet nagy mértékben megnyugtatta, így nem is foglalkozott az albánoknak efféle törekvéseikkel.

Az 1991-es évi népszámlálás szerint Kosзовó teljes területén, mind a 22 községben albán többség volt.

Kosзовó népességének nemzetiségi struktúrája (Kosзовói Statisztikai Hivatal, 2008)

népszámlálás	összesen	albán	szerb
1921	439 010	n.a.	n.a.
1931	552 064	n.a.	n.a.
1948	733 034	68,0%	24,1%
1953	815 908	64,3%	23,3%
1961	963 988	67,1%	23,5%
1971	1 243 693	73,7%	18,4%
1981	1 584 440	77,4%	13,2%
1991	1 956 196	81,6%	9,9%
2006	2 100 000	92%	5,3%

1992-ben hivatalosan is szétesett a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság, és 1992. április 27-én elfogadták a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság új alkotmányát, melyet most már két ország: Szerbia és Montenegro alkotott. Ez az új alkotmány véglegesen megszüntette Jugoszlávián és az őt alkotó Szerbián belül a két tartomány: Vajdaság és Kosзовó és Metóhia autonómiáját, erősen centralizálva a hatalmat.

1992 és 1997 között az albánok „passzív rezisztenciával várták, hogy a nemzetközi közösség a többi volt jugoszláv tagköztársaság után az ő helyzetüket is elrendezze”

A Kosзовói Felszabadítási Hadsereg (UCK) története 1993-ban kezdődött, majd 1996-ban erősödött fel teljesen, amikor több európai állam is elismerte (többek között a Dayton-i egyezmény aláírásának köszönhetően) az új Kis-Jugoszláviát. Tagjait radikális albán fiatalok alkották, akik harcuk fő céljának a függetlenség elérését tekintették. Vezetőjük volt többek között a jelenlegi kosзовói miniszterelnök Hasim Thaci is.

1997-ben nagy számú fegyver került a birtokukba így kezdetét vette az a gyilkolási hullám, melyet a nemzetközi erők Jugoszlávia bombázásával fejez-

tek be. Az akkori szerb (jugoszláv) hadsereg aránytalanul nagy erővel küzdött az albán felszabadítók ellen, miközben sok civil és gyermek is áldozatul esett. A nemzetközi erők ettől a pillanattól kezdtek komolyan foglalkozni a témával. A Szerb Parlament 1998-ban tárgyalta a koszovói helyzetet és az albán szeparatizmust, majd népszavazást írt ki abban a kérdésben, hogy az állampolgárok „elfogadják-e külföldi képviselők részvételét a koszovói problémák rendezésében”. A népesség csaknem 95%-a, valamivel több, mint 5 millió lakos szavazott „nem”-el. Bekapcsolódott Oroszország is, majd az egymás elleni hadjáratok a NATO és az amerikai légierők támadásával eszközölték ki a békét. Milošević kivonta a katonaságot Koszovóból, az UNMIK és az EULEX pedig helyet foglalt Prištínában – ugyanis az Egyesült Nemzetek Szervezete és az Európai Unió missziói azzal a céllal települtek Koszovóba, hogy békét és jogállamiságot teremtsenek. Ebben az időszakban merültek fel egy önálló Koszovói Köztársaság létrehozásáról szóló elméletek. Miloševićet 2000-ben tartott választásokon legyőzte az akkori Szerb Demokratikus Ellenzék vezetője Vojislav Koštunica (akit épp azért bocsátottak el egyetemi állásából 1974-ben, mert ellenezte a Koszovónak adott széleskörű autonómiát). Ezzel egy új korszak kezdődött a tartomány felé irányuló politikában.

3. Koszovói Köztársaság

2000 végétől és 2001-től, a szerb rendszerváltást követően változtak a körülmények, az Európai Unió határozottabban lépett fel a térség rendezése érdekében. A BT 1244-es határozatának értelmében a nemzetközi erők bevonultak a térségbe és megkezdték működésüket. Az UNMIK (az ENSZ Ideiglenes Igazgatási Missziója) és a KFOR (Koszovói Haderő) szoros együttműködéssel és az ENSZ főtitkára által kinevezett különleges képviselővel próbálta normalizálni a helyzetet, később bevonva néhány helyi vezetőt is. 2001-ben fogadták el az Ideiglenes Öngazgatás Alkotmányos Keretét, melyet sokan csak alkotmányként neveztek, ez azonban meg sem említi, hogy a térség része lenne Szerbiának és Jugoszláviának.

2001 és 2007 között több olyan esemény is akadt, melyek a koszovói függetlenség támogatásáról adnak bizonyítékot. Az USA 2003-an határozatot kívánt elfogadni Koszovó függetlenségéről, a külügyi államtitkár is utalt a függetlenség támogatására. Az EU igyekezett fenntartani és elősegíteni Pristina és Belgrád közötti párbeszédet a válság békés lezárása érdekében, támogatta a decentralizációt és a szerb kisebbség védelmét (már maga a megfogalmazás is egy különálló Koszovót vél felfedni).

2005. november 17-én fogadta el a Koszovói Parlament a függetlenségről szóló határozatát, melyben leszögezték, hogy a határozatot népszavazáson erősítik meg.

2007 elején beterjesztette a koszovói konfliktus rendezésére hivatott javaslatát Marti Ahtisaari. Az Európai Unió ezt támogatta, és megpróbálta maga mellé állítani Oroszországot is. Ugyanakkor Amerika felől is olyan hírek érkeztek, hogy ha megtörténik a függetlenség kikiáltása, ők azt készek elismerni.

2008. február 17-én elfogadták a Függetlenségi Nyilatkozatot, kikiáltották a Koszovói Köztársaságot. Az USA és több nagyhatalom elismerték az új ország létezését, míg például a BT másik két vétóval rendelkező tagja Kína és Oroszország erősen ellenzi azt. Az Európai Unió tudomásul vette a döntést, azonban tagállamaira bízta az elismerés kérdését.

2012-ben az új szerb vezetés felső szinten komoly tárgyalásokat kezdeményezett a koszovói vezetéssel a konfliktus rendezésének céljából. A közvetítői szerepet Cathrine Ashton, az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviselője tölti be, kinek egy egyezmény aláírását is sikerült elérnie. A Brüsszeli Egyezmény nevet viselő dokumentumban foglaltak megvalósítása és betartása azonban még várat magára – a szerbek még mindig Szerbián belül, az albánok pedig a végre kiharcolt és nemzetközileg is támogatott szuverén Koszovói Köztársaság kerekein belül látják a jövőt.

Stipe Mesić, JSZSZK utolsó elnöke és a későbbi független Horvátország második köztársasági elnöke beszédéből, 1991-ben:

„A jugoszláv dráma Koszovóban kezdődött, és valószínűleg Koszovóban ér véget. A szerbek szörnyű vereséget szenvednek majd el. Először Horvátországban, azután Bosznia-Hercegovinában. Tanúi leszünk majd nagy menekülésüknek e két országból. Azok a szerbek menekülnek majd, akik abban a reményben fogtak fegyvert, hogy eljött az ideje az úgynevezett Nagy-Szerbia megeremtésének. Megalázva és kétségbeesetten térnek majd vissza. Fellázadnak az albánok, akik semmiféle Szerbiáról nem akarnak hallani. Ők független koszovói köztársaságot akarnak. Ami ma Koszovóban történik, az emberiség elleni bűntett. Az albánoknak rosszabb a helyzetük, mint Dél-Afrika fekete lakosságának. Szerbiát hatalmas és beláthatatlan konfliktus fenyegeti. És sajnos nagyon sok vér fog folyni.”

Felhasznált irodalom

DR. ARANY Éva: *Iskolarendszerek, A JSZSZK oktatási rendszere*. Budapest, OPKM, 1983. 30–31.

BÍRÓ László: *A jugoszláv állam 1918–1939*. Budapest, MTA Történelemtudományi Intézet, 2010.

- BUGAJSKI Janusz: *Ethnic Politics in Eastern Europe: a guide to nationality policies, organizations, and parties*. New York, Center for Strategic and International Studies, 1994.
- ĐINĐIĆ Zoran: *Jugoslavija kao nezavršena država* [Jugoszlávia mint befejezetlen ország]. Belgrád, Fond dr. Zoran Đinđić, 2011.
- Jugoszlávia 1981–1985. évi társadalmi-gazdasági fejlesztésének eszmei-politikai kérdései*, A JKSZ KB XV. ülése. Újvidék, Forum, 1981.
- Jugoszlávia harminc évvel a felszabadulás és a fasizmus feletti győzelem után 1945–1974*. Belgrád, Szövetségi Statisztikai Hivatal, 1974.
- JUHÁSZ József: *Koszovó, egy válság anatómiája*. Budapest, Osiris, 2010.
- JUHÁSZ József: *Föderalizmus és nemzeti kérdés: az etnoföderalizmus tapasztalatai Közép- és Kelet-Európában*. Budapest, Gondolat, 2010.
- MARMULLAKU Ramadan: *Albania and the Albanians*. London, 1975.
- SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet: Az autonómia múltja és jelene a nemzetközi jogban. In KUPA László (szerk.): *Kisebbségi autonómia-törekvések Közép-Európában a múltban és a jelenben. Tanulmányok* PTE, Bookmaster Kft., Pécs, 2009. 17–27.
- SZILÁGYI Imre: Szerbia viszonya a Koszovó-problémához. *REGIO* 2008, 2. szám.
- SZILÁGYI Imre: *Koszovó státuszának kérdése*. Budapest, Magyar Külügyi Intézet, 2008.
- VICKERS Miranda: *Between Serb and Albanian – A History of Kosovo*. London, Hurst and Company, 1998.
- What the Kosovars say and demand 2*. Tirana, 1990.
- BBC – *The death of Yugoslavia* – dokumentumfilm sorozat, 1996.